

32

FUNERAL.

Investigator:Mili.R

1st October, 1982

Interviewed: Mereisi NagaleGaloa,Tavuki,Kadavu

TITLE: THE DEATH OF THE CHIEF OF THE VILLAGE.

- Ena gaunasa bale kina bale kina edua na turaga, sa na ratou soqoni sara na wekana ka tiko voleka tiko meratou veivosaki. Eke sa qai macala kina na cava me vakayacori ka bosei talega kina ocei me qarava na ka. Sa dui tu ga nodra dui tavi. Eratou sa na vakamayau sara na wekani turaga voleka, eke eratou sa na tevuka sara edua na nona i davodavo mevaka na ibe lelevu ka caka tu ena kula ena veimataqali qai mai biu toka yani e cake na masi levu se dua na gatu lewu. Ni sa davo tiko na turaga sa qai ratou mai yadrava toka na BATI. Ko iratou na BATI ogo sai iratou na dau solia talega na lewa ena gauna ni so mate. Ko iratou na BATI ogo eratou na dau sulu tu vaka =viti ka ratou dara tu na masi qai ratou mai cola i malumu tu yani. Eke eratou sa qai lewa na cava medau vakayacori ena gaunani so mate. Kevaka meratou na kaya kua na vakasausa kena i balebale oqori me kua sara ni dua medau vakasausa ena loma ni koro. Baleta ogo ni sa bale na turaga ka liuliu ni vanua. Kevaka meratou kaya kua na vakatavako kena i balebale me kua ni dua na tamata vakatavako. Eke edau tabu talega kina na veilakoyaki tabu naveivosaki e cake. Ko ira kece na tamata ~~mera~~ vakarorogo veiratou na BATI, kevaka edua e sega ni via muria na nodratou lewa eratou sa na sauca na nodratou ~~na~~ sau. Na nodratou SAU ogo meratou dau solia nai totogi vakavanua.

Cont'd Page 2.

- Ni sa bale edua na turaga ena dau tu ga ko ira mera uvuca tu na davui. Na kena uvu na davui e kena i balebale tiko , ni oqori na nodra tagi na lewe ni vanua baleta sa qai mai takali na nodra turaga. Ko iratou na uvu davui tiko oqo eratou sa na sulu loaloa sara tu ga. Ena tekivu tu gamaina tagi ni davuini se bale na turaga ka yacova sara na gauna me sa lai bulu kina. Ena dau qiri tale tiko ga na kena lali, na lali oqo ena qai cegu sara na kena qiri ni sa kau yani ki vale ni lotu. Ia mevaka ena gauna e liu edau qai cegu ga ni sa yaco yani nai lakolako kina bulubulu. Ena gauna sa yaco tiko kina na somate era sa na veiqaravi na lewe ni vanua, ka kauta mai na nodra i REGUREGU mevaka na ibe, na masi, na tabua me mai soli veiratou na wekani mate me nomudou kani loloma vua na turaga sa bale. Na i REGUREGU oqo edau vakaraitaki ni veiwekani e tiko mai na dua tale na vanua. Ni se bera ni dau vakadavori na yago ni mate e vale eratou sa na biuta sara toka na BATI edua na masi vulavula balavu ka wavokita na loma ni vale me ra na dabe kina na kena marama. Ko ira na kena marama oqo sai ira na kena marama dina ka wekani mate tale meratou vakasulu loaloa kece ka ratou qai mai dabe toka yani vakatabui dua ena loma ni vale. Eke e vakatabui kina veivosaki kei na tagi. Ni ra sa dau yaco yani na REGUREGU era na dau yaco toka ga ena vakatunuloa sa tara tu ka tiko kina na kena turaga. Era sa qai gole yani ki vale na kena marama dina kena vo ni lakolako e sega ni vakatari mera gole yani ki vale. Ko ira na dabe tiko oqo ena vakatunuloa edau tiko o koya me qarava na kena volai na yacadra nai lakolako kece

- ka ra yaco tiko yani kina so mate. Eke talega edau kila kina ko cei so e yaco mai kei na kena levu taucoko.

Ni sa yaco tiko na somate eratou na waraki tale tiko na wekana ka tu mai vakayawa. Ko ira kece na yaco tiko mai kina so mate e dodonu mera vakaisulu loaloa taucoko mai. Sa na bini mai nai tabua, ibe, na gati kei na masi vaka kina na kakana. Ni sa dau vakayacori tiko na so mate ka sa voleka na gauna me lai bulu kina. Eke sa qai tukuni yani veiratou nai taukei ni BATI, me lai bulu ni mataka na yagoni turaga. Ni sa voleka na kena gauna eratou sa qai gole na BATI meratou lai kelia na qara, eraotu sa qai mai wawa toka yani. Ia kevaka e berabera tiko mai na yago ni turaga sa dodonu meratou wawa toka ga na keli qara ena i bulubulu. Sega ni dodonu meratou gole lesu tale ki loma ni koro. Ena gauna sa curu kina ki tautuba na lakolako kina bulubulu sa na mudu sara na tagi ni davui kei na qiri na lali. Sa na qai qiri ga mai na lali mai valenilotu ka na qiri sara tu vakamalua me tau dua tu ga. Era sa gole sara yani nai lakolako kina vanua me lai vakadavori ma kina na yago ni mate. Eke eratou sa vakarau sara na BATI ka ratou mai kelia na i bulubulu. Ni sebera ni dau biu sobe yani kina qara eratou na tubera tale edua na tabua koiratou na wekani mate meratou vakacabora yani me nona i VAKASOBU kina loma ni qara na tabua koya. Ni sa oti koya sa na qai cakava na i talatala na vosa ni veibulu oti eratou sa qai biuta yani ki loma ni qara na yago ni turaga. Ena gaun s kau tiko yani kina nayago ni mate eratou a laveta tiko yani ena dua na vatavata ka caka mai vua na bitu.

- Ni ratou sa biuta yani na yago ni mate kinaqara sa qai bulu
yani, eke eratou sa qai musumusuka vakamatalalai na bitu
eratou qai biuta toka ena delani bulubulu. Na bitu koya
e dodonu me kua tale ni tubu mai, e kena i balebale tiko
koya ni sa qai bale no nodra turaga yalo qaqa ka yalo dina
talega. Na bitu kevaka edau raica ni dua na kau kaukauwa
ni vanua sa bula kina sa na sega tale ni dua na kau me
lai siova na vanua e tu kina bitu baleta gone ni sa rui kau
kaukauwa. Oti koya era sa qai lesu tale mai ki na koro.
Eke eratou sa qai tubera tale edua na tabua ko iratou na
wekani turaga meratou vakaraitaka kina veiratou na wekadratou
ka yaco tiko me mai ratou tiko mada ka yacova nai ka va ni
bogi. Eke ni ratou sa na vakadonuya sa qai kena gauna mera
veiqaravi kina lewe ni vanua veiratou na yaco tiko mai.
Ia na ka oqo ena vakayacori tiko ga ena vale ni somate.
Era sa na qai mai tiko yani na wekani turaga keiratou na
yaco tiko yani era sa na veiqaravi na lewe ni vanua.
Ena gauna sa yacova kina nai ka va ni bogi, eke sa qai nodratou
tavi na wekani mate meratou kauta mai na manumanu kevu mevaka
na bulumakau me mai nodratou i BURUA. Nai BURUA oqo edau kenai
vakaraitaki tiko na magiti me dau mai caka ni sa bogi va na
bulu ni yago ni turaga. Ena qai caka talega edua na kena yau,
ni sa vakarautaki kece oqori sa qai dau ra dau mai veiwaseyaki
yani na magiti kei na i yau. Sa na qai vakayacori edua na kena
kana ni sa oti ga koya era sa dui gole sara na tamata kina
nodra dui vanua. Sa ratou na qai tiko mai na wekani mate meratou
qarava toka na nodratou lolositaka tiko na kena sa mai bale
na nodratou turaga. Na magiti talega edau vakayacori ena
bogi tini.

- Ia na kena vakayacori tiko na magiti ni bogi va, eratou qai dau biuta talega ekek na nodratou tabu na wekani mate. Oqo meratou dau tabu ena gunu yaqona, tabu ena vakatavako me yacova sara na gauna eratou sa lokuca kinameratou mai vakacabora na nodratou tabu kivei iratou na wekai tinana eratou sa na qai mai tara tale yani. Ni sa yacova mai na bogi tini ena caka talega edua na kena magiti. Ni sa oti na bogi tini eratou sa na qai waraka toka na kena bogidrau. Ia ko ira na qase e liú: era dau vakayagataka na kau me rawa kina ni kila ni sa bogi drau na mate. Eke eratou sa na qai mai cakava tale kina edua na magiti vata kena i yau mevaka na dram^m karasini, lobi sulu ena kena levu ga e rawa na tabua, na ibe kei na masi eratou sa qai kauta mai na wekani mate ka ratou mai vakacabora veiratou na wekani tinana ka ratou sa qai luvata kina na nodratou i sulu loaloa ka ratou a daramaka tu mai ka yacova mai na kena bogi drau vata na tabu eratou ka vakayacora tiko mai na gauna sa bale kina turaga. Era na dau soqoni kece mai na wekani mate ka mera mai solia na nodra kani loloma veiratou na wekani mate. Nai yau kei na magiti kece koya e wili tiko me vaka BOGIDRAU. Sai koya talega na i otioti ni ka me dau vakayacori ni sa leqa edua na turaga. Ni sa na oti na kena kana sa na rawa me ra dui suka yani na lewe ni vanua.
- Mevaka ni ko vakamacalataka tiko na BATI, na cava beka na kena i balebale.
- Ko ira na BATI sai ira sara ga ka ra dau soli lewa ena gauna sa bale kina edua na turaga.

- Ni sa dau bale edua na turaga ni dua na vanua, sa ra tu tani tu ga kocei me na solia na ka me caka kei koya me qarava na yadravi ni yagoni turaga. Sai koya gone me koiratou na BATI eratou dau vakayacora na ka oqo. Eratou na dau sulu vakaviti, eratou na dau dara tu na liku draunikau ka caka mai ena VASILI qai mai tali ka tobe. Ena vakawaiwai taki sara vakavinaka, eratou na qai mai boro loa tu yani na matadratou ka ratou qai mai colata tu yani na nodratou WAU. Sai iratou tale ga oqo meratou dausolia na lewa ena gauna ni mate. Kevaka edua e sega ni muria na ka eratou tukuna ia eratou sa na sauca na nodratou i SAU vei koya ka sega ni muria na ka eratou tukuna. Ia oqo talega eratou mevaka beka meratou tukuna yani veiratou na lewe ni so mate me kua ni dua na rorogo kena i bale bale oqori me kua sara ni dua na rorogo. Ia ena gauna vatalega oqori me kua ni dua me kana tavako. Ko iratou talega na BATI oqo eratou dau lai kelia nai bulubulu. Ni ratou sa dau kelia nai bulubulu oqo eratou na toka ga kina me yacova sara na gauna sa yaco yani kina na yago ni mate. Ia eke talega e tabu niratou tara tale edu na ka. Ena gauna sa oti kina veibulu eratou sa qai gole mai kina koro. Ni ratou sa gole mai e tabu sara meratou mai tara na kedratou kakana. Eke sa na vakarautaki tu eso na kakana dina vakakika na yaqona, meratou qai mai savata kina na ligadratou me kena i vakaraitaki kina niratou sa mai vuluvulu baleta niratou a tara tiko mai na delani bulubulu vakaturaga.

- Ni ratou sa vuluvulu oti ena yaqona ka vakarautaki mai koya oti eratou sa qai gole yani ki wai meratou lai sili ka vayagataka na drauni uci ena yagodratou, eratou na vaka-yagataka talega ma kakadina mevaka na dalo ka quairaka ena ligadratou. Ni ratou sa cabe mai eratou sa na qai kana ena kakana vakarautaki tu meratou vakayagataka. Na vakayagataki ni kakana oqo ena lai vakayacori tale ena dua na vale tani. Oti koya eratou sa qai mai taura tale yani na kedratou kakana. Eke talega edau caka kina edua na kena magiti kei kena i yau. Oqo me nodratou na Bati ka ratou qarava tiko na kena sa lai bulu na yago ni mate.
- Vakacava na gauna sa tukuni kina me sa kau na yago ni mate me sa lai vakayacori na veibulu.
- Eke sa ratou na qai gole mai na wekana sai iratou na Bati ka ratou kauta vata tiko mai na vatavata ka caka mai na bitu meratou qai mai laveta kinayago ni mate koya. Eratou sa vaka-cocotaka tale tu ga mai ena ibe kei na masi kei na gatu vinaka kece. Ni ratou sa laveta mai na yago ni mate niratou se bera ni curutaki yani ki tuba, eratou na tu tale mada e mata ni katuba ka ratou golea vakatolu ki loma ni vale na uluna kei na ka va eratou sa biuta ena nodratou vata kara tou a vakarautaka mai ratou sa goleyani ki tuba. E kena i balebale tiko koya na nona sa mai tatau tiko na turaga kina nona vanua kei ira na lewena ni sa qai mai goleyani vakadua.
- Na cava edau yaco ena bogi va ?
- Ni sa gole lesu tale mai na lako ki veibulu, eratou sa na

Cont'd Page 8.

- vakarautaka sara toka edua na tabua ko iratou na wekani mate meratou vakacabora veira na wekadratou era gole tiko yani meratou vakaraitaka kina nodratou kerekere niratou vinakata meratou tiko mada ka yacova nai ka va ni bogi. Eke eratou vakaraitaka tiko na nodratou yalo qaqa meratou tara ka qarava na nodratou leqa. Ni sa yacova na bogi va sa na qai ~~mai~~ moku edua na bulumakause vuaka kei kena kakana dinamevaka na dalo sa qai vakarautaki mera wase yani ko ira na yaco tiko mai kina so mate. Ni sa na oti na wase ni magiti koya era sa qai veisukayaki yani na lewe ni vanua. Eke eratou sa qai toka ga nai taukei ni mate.
- Edua tale beka na ka koni vinakata moni vakaraitaka.
- Ni gauna sa vakacabori oti kina magiti ni bogi va, sa na vakacabori talega kina edua na tabua me vakaraitaki tiko yani veira na lewe ni vanua ni ratou na qarava talega na kena bogi tini. Ni sa yacova yani na bogi tini era na gole ~~mai~~ ka mai caka edua na magiti lalai meratou vakayagataka ka ratou vakananuma kina na nona sa mai bale na nodratou turaga. Ni sa oti koya sa qai waraki na vakabogidrau.
- Na cava soti edau vakayacori ena bogidrau .
- Eke mevaka ni sa bale na nodratou turaga sa kena dodonu me ratou na tabu ena so ka. Mevaka na nodratou i sulu, eratou na dau dara tu ga nai sulu loaloa mei vakaraitaki ni nodratou tabu. Eke sa na qai soqoni mai dramu karasini ena kena levu ga e rawa, na lobi sulu ena kena levu ga e rawa, na tabua oqo sa qai dau vakacabori yani ki veiratou na wekai tinana. Na yacana tiko oqo na VAKABOGIDRAU. Ni sa oti koya eratou sa qai rawa ni tara me ratou daramaka tale na i sulu ka eratou vinakata.

Cont'd Page 9.

- Sa na qai vakayacori talega edua na kena magiti, me vakayagataki mai veira na yaco tiko yani. Ni sa oti ga koya era sa na qai duiveisuka yaki na lewe ni vanua. Eke sa qai oti kina na kena vakayacori tiko na soqo ni sa mai bale na turaga.

E sa rui ka bibi ka vakavanua na kena sa mai bale edua na turaga ni noda vanua. Koya gone e dodonu meda dau raica vakamatau sara na ka e dodonu me vakayacori tiko.

Vinaka vakalevu.

S A O T I